Věrní svému jménu? Jak politické strany mezery působí v legislativním procesu*

JAROSLAV BÍLEK**

Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové

JAKUB LYSEK

Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

ROBERT ZBÍRAL

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno /

Právnická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

True to Their Name? Activities of Niche Political Parties in the Legislative Process

Abstract: Compared to mainstream parties, niche parties represent a category of political parties that are said to be different in how they approach to their programme and voters. As the term 'niche' suggests, the programmes of these parties tend to be focused on issues that are either overlooked or insufficiently addressed by other political parties. The rich contemporary theoretical discussion on niche parties has noted that they focus more on defending their programme than exercising political power. This assumption, however, has not been tested on empirical data on the real activity of niche parties in the political arena. The goal of this study is to fill this gap in knowledge and verify this theoretical assumption by conducting a statistical analysis of the activities of six niche parties in selected stages of the negotiation of various bills in the Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic between 1996 and 2020. The analysis large confirmed the theoretical assumption we set out to test. However, the results of our analysis also reveal that there are noticeable differences in the activity of niche parties. Entrepreneurial niche parties participate in the legislative process on average less than other niche parties.

Keywords: niche parties, legislative process, parliament, legislation, political parties

Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2021, Vol. 57, No. 4: 433–454

<https://doi.org/10.13060/csr.2021.010>

* Tento text byl zpracován v rámci grantového projektu GA ČR „Odhalování temného koutu legislativního procesu: Příprava návrhů zákonů exekutivou“ (GA 17-03806S).

** Veškerou korespondenci posílejte na adresu: Mgr. Jaroslav Bílek, Ph.D., Katedra politologie, Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, nám. Svobody 331, 500 03 Hradec Králové, e-mail: jaroslav.bilek@uhk.cz.

Úvod

Strany mezery se v posledních desetiletích staly běžnou součástí stranických systémů ve většině zemí světa. Jde o kategorii, která zastřešuje pestrou směsici politických stran, lišících se velikostí, volebními výsledky i prosazovaným programem. Oproti mainstreamovým politickým stranám, které představují tradičnějšího a časem prověřenějšího aktéra politiky v demokratických režimech, se však strany mezery zásadně odlišují. Prvně jde o politické strany, kterým jde o prosazování nabízeného programu, jenž je povětšinou ostatními stranami přehlížen nebo výrazně méně akcentován [Meguid 2005]. Díky tomu je možné na strany mezery nahlížet jako na „radikálnější“ zástupce stranických systémů jednotlivých zemí, protože by měly upřednostňovat program (policy-seeking) před výkonem politické moci (office-seeking). Orientace na prosazování vlastního programu pak vede i k tomu, že se strany mezery výrazně více orientují především na postoje svého typického voliče, čímž se značně odlišují od mainstreamových stran, jejichž cílem je oslovit především středového voliče obecně [Ezrow et al. 2011].

Tato do jisté míry specifická – a v současné době ovládané politickým marketingem nevídaná – vazba mezi stranou a voličem pak funguje i opačně. Existující výzkumy totiž jasně ukazují, že volič stran mezery má větší tendenci než volič běžných politických stran k potrestání své politické strany v případě, že se tato uchýlí k politickým kompromisům [Adams et al. 2012].

Soudobý výzkum stran mezery je však v jednom směru stále nedostatečný. Až dosud se totiž většina výzkumného úsilí odborníků v této oblasti koncentrovala především na dvě oblasti. Tou první byla debata o tom, jak vůbec strany mezery uspokojivě vymezit a klasifikovat [Wagner 2012; Meyer, Miller 2015; Bischof 2017]. Druhou oblastí byla snaha o zodpovězení otázky, jak se strany mezery v předvolebním boji odlišují od stran mainstreamu [Meguid 2005; Adams et al. 2006; Ezrow 2008; Adams et al. 2012; Meyer, Wagner 2013; Zons 2016; Abou-Chadi 2016]. S výjimkou jedné studie věnované stranám mezery v Evropském parlamentu [Jensen, Spoon 2010] a jedné práce pojednávající okrajově o stranách mezery v belgickém parlamentu [Vilegenthart et al. 2011] však dosud nemáme žádné studie, které by se podrobněji věnovaly komparativní analýze jednání a fungování stran mezery v parlamentech.

Vzhledem k tak výrazné orientaci těchto stran na prosazování programu a k vazbě na svého specifického voliče je tento stav zarážející. V moderním regulativním státě se totiž priority politických stran dominantně realizují pomocí zákonů [Voermans 2017], jejichž schvalování je hlavní úlohou parlamentů. V souladu s argumentem výše by se poté strany mezery v parlamentech měly soustředit především na projednávání a prosazení návrhů zákonů dotýkajících se témat, která jsou charakteristická pro dané strany a zásadní pro jejich voliče. Opomenutí klíčových témat by totiž v souladu s existující literaturou mělo vést k odlivu tradičních příznivců a voličů, což je pro tyto strany pochopitelně nevýhodné [Adams et al. 2012].

Cílem naší studie je tento předpoklad více teoreticky rozebrat a ověřit prostřednictvím analýzy fungování stran mezery v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky mezi lety 1996–2020. Přestože má Česká republika dvoukomorový parlament, postačí do analýzy zařadit Poslaneckou sněmovnu, neboť horní komora (Senát) z hlediska ústavních pravidel i politické praxe dokáže ovlivnit výslednou podobu zákonů pouze marginálně [Hruška 2016]. Za účelem ověření předpokladu byl vytvořen nový a dosud jedinečný dataset shromažďující informace z různých fází sněmovního legislativního procesu.

Česká republika je vhodným případem pro ověření teoretických východisek. Dalším z nedostatků soudobého výzkumu stran mezery totiž je, že se až na několik výjimek [Cabada 2014; Bílek, Cabada, Hulec 2014; Bílek, Škop 2016] orientuje především na srovnávací analýzu stran mezery v západní Evropě. Tento nedostatek je možné částečně omluvit s tím, že celé výzkumné pole vzniklo při analýze stranických soustav této části světa, avšak příliš neobstojí při konfrontaci s empirickou realitou. Již Bonnie Meguid totiž ve své „úvodní studii“ uvádí, že na tyto strany můžeme narazit i v jiných částech světa [2005: 347]. V České republice je pak díky otřesům, které zdejší stranický systém prodělal v posledním desetiletí [Klíma 2015], možné nalézt řadu „nových“¹ politických stran² [Bolleyer 2013; Hanley, Sikk 2016; Šárovec 2018; Maškarinec 2019], které mohou naplňovat požadované charakteristiky stran mezery a zároveň působily nebo působí v Poslanecké sněmovně. Dosavadní studie o stranách mezery v České republice se pak snažily pouze o klasifikaci těchto stran [Hloušek 2012; Cabada 2013; Bílek, Cabada, Hulec 2014; Bílek, Škop 2016]. Ačkoliv tak bylo na poli konceptualizace stran mezery v České republice odvedeno mnoho práce, nepouštěly se existující studie do rozboru reálného fungování těchto stran, což našemu výzkumnému snažení dodává na důležitosti.

Provedená kvantitativní analýza dokládá, že strany mezery jsou v Poslanecké sněmovně opravdu aktivnější při projednávání návrhů zákonů, které se týkají témat, jež jsou klíčová pro jejich typické voliče. V případech, kdy se v Poslanecké sněmovně diskutovalo o takovém návrhu, k němu v rámci obecné rozpravy v prvním čtení poslanci stran mezery vystupovali častěji a déle než v případě projednávání ostatních návrhů zákonů. Mezi tematickou důležitostí a mírou aktivity poslanců stran mezery v prvním čtení je tedy možné identifikovat zřetelný a statisticky významný vztah. Ve druhém čtení strany mezery v Poslanecké sně-

¹ Jak dále v textu ukazujeme, některé strany mezery působily v Poslanecké sněmovně již dříve.

² Výzkum nových politických stran se může pochlubit poměrně velkou konceptuální pestrostí. Řada autorů tak některé anebo většinu stran, které označujeme za strany mezery, rozděluje na nové politické strany [Bolleyer 2013], radikální populistické strany [Zulianello 2020], antiestablishmentové reformní strany [Hanley, Sikk 2016], radikálně pravicové strany [Buštková 2014] nebo politické strany typu firmy [Kopeček et al. 2018]. Naší ambicí je však především přispět do diskuse o stranách mezery obecně a fungování konkrétních politických stran na půdě Poslanecké sněmovny v České republice.

movně podávají více pozměňovacích návrhů k zákonům, které se týkají pro ně klíčových témat, avšak tematická důležitost neovlivňuje délku pozměňovacích návrhů. Výsledky však dále dokládají, že ve fungování stran mezery na půdě Poslanecké sněmovny je možné najít zřetelné rozdíly a skupina stran mezery vykazuje značnou heterogenitu. Je totiž třeba rozlišovat mezi „tradičními“ a podnikatelskými stranami mezery. Pro později jmenované je totiž tematická důležitost méně podstatná.

Struktura textu je následující. První část představuje použitou konceptualizaci stran mezery a předkládá ověřované teoretické předpoklady. Druhá část představuje použitá data. Třetí část nastiňuje použité metody a představuje výsledky provedené analýzy. Text je ukončen shrnutím nejvýznamnějších zjištění.

Strany mezery v teorii a její aplikace na Českou republiku

Strany mezery se od stran politického mainstreamu odlišují především svým programem³ a přístupem k voličům. V otázce programu tkví rozdíl především v tom, že strany mezery odmítají tradiční pravolevé dělení stranického spektra a soustřeďují se raději na do té doby vesměs přehlížená témata [Meguid 2005: 347–351]. Wagner pak v tomto směru dodává, že by počet těchto témat měl být omezený a témata by měla být pokud možno neekonomického charakteru [Wagner 2012: 7–9]. Strany mezery tak jsou od počátku silně spjaty s konceptem stranických rodin [Beyme 1984]. Jako jejich typické příklady se většinou udávají politické formace, které bychom zařadili do rodiny environmentálních, radikálně pravicových [Meguid 2005] anebo pirátských stran [Bischof 2017].

Zmíněná skutečnost pak vedla k tomu, že se o těchto stranách často mluví jako o „radikálnějších“ zástupcích stranického systému a jsou mezi ně zařazovány nejen strany odmítající třídní zacílení a socioekonomické štěpení společnosti, ale i strany komunistické. Komunistické strany sice z jistého úhlu pohledu akcentují ideologii, která je extrémní [Adams et al. 2006: 513], avšak to ještě neznamená, že musejí být nezbytně stranami mezery. Bischof v tomto směru trefně podotýká, že komunistické strany sice zdůrazňují odlišný (marxistický) pohled, avšak na tradiční, a ještě ke všemu především socioekonomická témata, což je z kategorie stran mezery vyřazuje [Bischof 2017], v čemž je zajedno s výzkumníky ze střední Evropy [Bílek, Cabada. Hulec 2014: 29–30]. Bischof pak zároveň zmiňuje poslední klíčovou charakteristiku stran mezery, totiž že jde o strany, které se věnují několika neekonomickým tématům, která jsou navíc pro strany mezery charakteristická (viz Tabulka 1).

³ Zahraniční literatura [například Adams et al. 2006] pak dále často uvádí, že by pro strany mezery mělo být charakteristické, že upřednostňují program (policy-seeking) před výkonem politické moci (office-seeking). Jak však budeme demonstrovat dále v textu, je to charakteristika, která rozhodně neplatí stejně pro všechny zástupce této kategorie.

Tabulka 1. Klíčová témata stran mezery v České republice

		SPR- -RSC	SZ	VV	Úsvit	SPD	Pirátská strana
Ekologické strany	ochrana životního prostředí		xx	x			
	udržitelný rozvoj						
	pacifismus						
Agrární strany	zemědělství						
	městský versus venkovský						
Regionální strany	decentralizace						
	regionalismus						
Extrémní pravice	nacionalismus	xx				x	
	kulturní homogenita						
	právo a pořádek	x	x	xx	xx	x	
Euroskeptické strany	opozice vůči EU				x	xx	
	hospodářský protekcionismus	x			x		
Pirátské strany	nové technologie		x	x			xx
	svoboda internetu						x
	autorská práva						x

Zdroj: Autoři na základě Bischof [2017] a analýzy volebních programů.

Poznámka: Nejčastější téma vyznačeno xx.

V souladu s diskutovanými východisky tak za strany mezery považujeme politické strany, které se soustřeďují na malý počet neekonomických témat, jež jsou pro strany mezery podle odborné literatury charakteristická. Určení vhodných stran jsme provedli na základě vlastního zhodnocení volebních programů politických stran v České republice⁴ ve sledovaném období⁵ a s přihlédnutím k existující odborné

⁴ Bischof v citované studii použil data z databáze MARPOR. Databáze MARPOR [Volkens et al. 2019] však dosud neobsahuje otázky, které by se daly použít pro pirátská témata, a je

literatuře na toto téma [Cabada et al. 2013; Charvát 2015; Bílek, Škop 2016; Šárovec 2019; Křížkovský 2019]. Na základě našich kritérií se domníváme, že v období 1996–2020 bylo v Parlamentu České republiky celkem šest stran, které spadají do kategorie stran mezery, konkrétně Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa (SPR-RSČ), Strana zelených (SZ), Věci veřejné (VV), Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury (Úsvit), Svoboda a přímá demokracie (SPD) a Pirátská strana – tyto případy zařazujeme také do analýzy. Ve vztahu k zamýšlenému rozboru je pozitivní, že jde o skupinu poměrně heterogenní, protože obsahuje zástupce hned několika druhů stran mezery (zelení, piráti, krajní pravice, podnikatelské strany), dvě z těchto šesti stran byly součástí vládní koalice (SZ a VV) a čtyři prodělaly během svého parlamentního působení nějakou formu vnitřního rozkolu (SZ, VV, Úsvit a naposledy i SPD).

V Tabulce 1 jsou u každé z analyzovaných stran znázorněna tři témata charakteristická pro stranu mezery, kterým bylo ve volebním programu dané strany věnováno nejvíce prostoru. Z tabulky je zřejmé, že nejvýrazněji akcentovaným tématem (××) byl u SPR-RSČ nacionalismus. Z hlediska stranických rodin je pak tato politická formace jasným a jediným čistým zástupcem krajně pravicové strany mezery [Cabada et al. 2013: 32] v naší analýze. V případě Strany zelených hrála prim ochrana životního prostředí. Na druhém a třetím místě pak šlo o právo a spravedlnost⁶ a nové technologie. Ve vztahu k této straně je třeba zmínit, že strany mezery mohou během svého fungování prodělat vývoj směrem ke stranám mainstreamu, což se stalo i této straně. Tím, jak se její tematická nabídka rozšiřovala a ostatní politické strany začaly více akcentovat environmentální témata, totiž postupem času přišla o svůj status strany mezery [Bílek, Škop 2016]. Existující výzkumy přitom ukazují, že tento jev není nijak vzácný [Meyer, Wagner 2013]. Příkladem takové proměny je vývoj Strany zelených v Německu [Meyer, Miller 2015], strany Smer na Slovensku [Cabada et al. 2013: 17] nebo též Věcí veřejných

dlouhodobě terčem kritiky pro nízkou úroveň spolehlivosti (reliability). Z těchto důvodů a s ohledem na to, že se naše studie věnuje pouze jedné zemi (se kterou navíc mají výzkumníci bohatou zkušenost), jsme se rozhodli pro vlastní analýzu volebních programů. Tím se zároveň opět vracíme ke kritice MARPORu, kterému je často vyčítáno, že jeho závěry ne vždy pocházejí opravdu z volebních programů politických stran, jak je avizováno. Existující studie totiž ukazují, že v řadě případů byly namísto volebních programů analyzovány projevy leaderů, zprávy think-tanků, anebo dokonce politické reklamy v médiích [Gemeris 2013: 7]. Tento stav pak pochopitelně snižuje kredibilitu celé databáze a komplikuje srovnání získaných dat.

⁵ Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna bohužel neumožňuje rozšířit časový záběr naší studie před rok 1996. Z tohoto důvodu tak není možné do analýzy začlenit Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko (HDS-SMS) a SPR-RSČ v období 1992–1996. Obě zmíněné stranické formace však můžeme v tomto časovém období řadit mezi strany mezery [Cabada et al. 2013: 29–36].

⁶ Touto kategorií je myšlen důraz na transparentnost a efektivitu soudnictví a vnitrostátní bezpečnost.

v České republice [Hloušek 2012]. Věci veřejné jsou pak zajímavé i proto, že se nedají zařadit do jedné z „tradičních“ stranických rodin, které jsou s fenoménem stran mezery spojovány. Cabada však ve své práci ukazuje, že množina stran mezery je v současnosti výrazně bohatší a vedle „tradičních“ stran jednoho tématu, jakými jsou třeba již zmínění zelení, sem lze řadit například i takzvané podnikatelské strany [Cabada et al. 2013: 11–12], mezi které vedle Věcí veřejných patří i Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury a SPD [Kopeček et al. 2018]. Z hlediska programu se Věci veřejné zaměřovaly především na boj s „dinosaury“ a populisticky se vymezovaly vůči tehdejšími zavedeným stranám [Cabada et al. 2013: 41]. Vedle důrazu na právo a spravedlnost však v tehdejší volební program byl patrný i zájem o ochranu životního prostředí nebo nové technologie (digitalizaci státní správy).

Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury a SPD spojuje postava zakladatele a nejviditelnějšího představitele. Tematicky jsou tyto strany velmi podobné. Liší se především v tom, že Úsvit věnoval větší pozornost otázce práva a pořádku, kdežto u SPD je dominantnějším tématem opozice vůči EU. Pirátská strana je potom, jak trefně poznamenal Charvát, „specifickou formou generační výpovědi“ [Charvát 2015: 30], neboť se zaměřuje na témata silně spojená s internetem a digitálním prostředím.

Teoretická východiska působení stran mezery během legislativního procesu

Strany mezery představují kategorii politických stran, které se ve svém programu snaží cílit na jedno nebo několik specifických témat. Společným rysem těchto témat je jejich dosud chybějící nebo pouze částečné uchopení konkurenčními politickými stranami [Meguid 2005: 347–348]. Logika strategie spočívá v tom, že na tato témata bývá navázán určitý segment voličů, které je možné oslovit a dále s nimi pracovat, přičemž tato skupina voličů bývá za splnění jistých podmínek poměrně stabilní. Nevýhodou zmíněného přístupu je pochopitelně omezené množství voličů, pro které je dané politické téma atraktivní. V praxi jsou proto strany mezery spíše menší a zpravidla nevyhrávají volby. Díky své ideové vyhraněnosti totiž nemají příliš šanci zaujmout středového voliče. Bonnie Meguid v tomto směru konstatuje, že přes tuto nevýhodu se v západní Evropě do doby vzniku její studie hned 54 % stran mezery dostalo do parlamentu a 10 % se stalo vládními stranami [Meguid 2005: 347].

Pro náš text je stěžejní tezí nutnost stran mezery udržet si zmíněný specifický segment voličů. Toto „skalní jádro“ je pro přežití stran mezery nepostradatelné, poněvadž v případě jeho ztráty dotčená strana mezery přestane být politicky relevantním aktérem [Wagner 2012: 70]. Udržení skalního jádra příznivců nicméně vyžaduje značné úsilí. Existující studie dokládají, že voliči stran mezery jsou k působení své strany daleko kritičtější než voliči mainstreamových politických stran. Zajímají se totiž v průměru o politiku ve smyslu reálného prosazování pro-

gramu více než voliči a sympatizanti mainstreamových stran [Adams et al. 2012]. Zároveň ochotněji než podporovatelé tradičních politických stran trestají své strany za změnu programových východisek či výrazné odklonění od zastávaných ideálů. Pro strany mezery je tudíž důležité držet se svědomitě programu, opačné chování způsobuje ztrátu voličské podpory [Adams et al. 2006; Ezrow 2008]. Současně je pro strany mezery významné působit v parlamentu jako aktéři, kteří jsou vzhledem ke své profilační politice co možná nejviditelnější, protože o své voliče mohou přijít též přebráním „jejich“ témat jinou politickou stranou [Meguid 2005]. V tomto směru je vhodné připomenout, že parlamenty slouží i jako komunikační platforma politických stran směrem k veřejnosti, mohou v nich představit své postoje a politické priority voličům [Wilde 2012, 2014]. Důležitost tohoto fóra by měla být pro strany mezery o to větší, neboť menší politické strany mají povětšinou méně prostoru v médiích a omezenější finanční zdroje na volební kampaň. Důraz na zásadní otázky je v neposlední řadě umocněn obecnou nevyvinutostí expertního a stranického aparátu, která je novým a malým politickým stranám vlastní. V takovém případě je logicky efektivnější soustředit se především na agendu, které strany mezery rozumějí nejlépe, navíc s potenciálem zisku politických bodů, neboť se týká oblastí zásadních pro voličské jádro.

Soubor uvedených důvodů nás vede k předpokladu, že poslanci stran mezery se budou aktivněji účastnit projednávání návrhů zákonů týkajících se témat, která jsou pro ně zásadní a jimiž se odlišují od své politické konkurence. Daný předpoklad hodláme testovat na případě Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Struktura procesu projednávání a schvalování návrhů zákonů v Poslanecké sněmovně, sestávající standardně ze tří čtení, nabízí poslancům řadu příležitostí k aktivnímu zapojení se do legislativního procesu. Tyto vstupy mají sice různou podobu i účel, vzhledem k tomu, že poslanci jsou zástupci politických stran, na jejichž kandidátkách byli zvoleni, a jejich cílem je povětšinou být zvolen znovu, je zde obecně přirozené propojení daných činností poslance s prosazováním zájmů (programu) uvedené politické strany [srov. příspěvky v Müller, Saalfeld 2013].

První významnou příležitostí pro zapojení jednotlivých poslanců je obecná rozprava o návrhu zákona konaná v prvním čtení. Při této obecné rozpravě se odehrává hlavní politická bitva mezi příznivci a odpůrci projednávaného návrhu zákona, v podstatě se diskutuje o tom, zda je předložená úprava smysluplná [Wintr 2010]. Situace v Poslanecké sněmovně je na rozdíl od mnoha jiných parlamentů uplatňujících přístup tzv. racionalizovaného parlamentarismu unikátní v tom, že vystoupení poslanců nejsou (s výjimkou zvláštních situací) limitována počtem ani délkou. Jinak řečeno, míra zapojení poslance do obecné rozpravy je závislá pouze na něm, nikoliv třeba na velikosti poslaneckého klubu jeho strany.

H1: Poslanci stran mezery budou v obecné rozpravě v rámci prvního čtení častěji vystupovat při projednávání návrhů zákonů věnujících se tématům, která jsou pro jejich strany klíčová.

Další zásadní možnost k zapojení získávají poslanci ve druhém čtení prostřednictvím institutu pozměňovacích návrhů, pomocí kterých lze text návrhu zákona měnit, doplňovat či z něj naopak určité části odstranit. Pozměňovací návrhy mohou podávat poslanci svým jménem písemně či ústně v rámci podrobné rozpravy. Kromě toho, že by se pozměňovací návrh měl obsahově vztahovat k dotčenému zákonu,⁷ nejsou poslanci ve využívání tohoto práva nijak omezeni. Samozřejmě platí, že k úspěšnému prosazení pozměňovacího návrhu je nutné získat podporu většiny, ale i pozměňovací návrhy neprůchodné mohou plnit určitou funkci, typicky slouží jako nástroj komunikace poslanců vůči voličům svých politických stran.

H2: Poslanci stran mezery budou častěji předkládat pozměňovací návrhy k návrhům zákonů věnujícím se tématům, která jsou pro jejich stranu klíčová.

Je však pravděpodobné, že se všechny strany mezery nebudou během legislativního procesu chovat stejně. Již tolikrát zmíněné jádro typických voličů totiž nemusí mít pro všechny strany mezery stejnou hodnotu. I když je výzkum této problematiky stále poměrně na začátku, je možné vysledovat rozdíl mezi „tradičními“ stranami mezery a podnikatelskými stranami mezery⁸. Do první kategorie spadá v případě naší analýzy SZ, piráti a SPR-RSČ. U těchto stran očekáváme, že by měl beze zbytku platit již zmíněný předpoklad o tom, že tyto strany upřednostňují program (policy-seeking) před výkonem politické moci (office-seeking). U podnikatelských stran mezery (VV, Úsvit, SPD) však lze očekávat, že se mohou více orientovat na zisk politických postů [Cabada et al. 2013: 11–12].

Hlavní odlišnost je dána tím, že v čele podnikatelských stran mezery je politický podnikatel, který upřednostňuje vlastní politickou expanzi. Podnikatelská strana mezery a její program jsou pak především nástrojem k realizaci tohoto cíle. To znamená, že udržení přízně typických voličů je pro tyto politické subjekty stále výhodné, avšak jen dokud prospívá zájmům politického podnikatele. V opačném případě pro podnikatelské strany mezery není takový problém dané voliče, a tedy i témata opustit. Nastíněné flexibility podnikatelských stran mezery pak napomáhá i to, že jsou oproti „tradičním“ stranám mezery zpravidla ideologicky volnější, nejsou produktem působení žádného sociálního hnutí a mají méně členů [Kopeček, Hloušek 2018]. V neposlední řadě je pak třeba zmínit, že skalní jádro voličů je pro podnikatelské strany mezery méně důležité i proto, že

⁷ Jinak se jedná o tzv. přilepky, jejichž využívání zapovídá judikatura českého Ústavního soudu.

⁸ Termín podnikatelské strany mezery je užit záměrně. Ne každá podnikatelská strana musí být zároveň stranou mezery. Je třeba rozlišovat mezi podnikatelskou stranou mezery, která se soustřeďuje na malý počet neekonomických témat, která jsou pro strany mezery podle odborné literatury charakteristická (například VV), a podnikatelskou stranou, jež se věnuje širší paletě programových otázek (například ANO).

tyto politické formace mohou být koncipovány jako pouhé strany jednoho použití [Cabada et al. 2013: 11], takže s nimi ani jejich majitel nemusí pro nadcházející volební období počítat.

H3: *Poslanci podnikatelských stran mezery budou v rámci prvního čtení vystupovat při projednávání návrhů zákonů věnujících se tématům, která jsou pro jejich strany klíčová, méně často než poslanci „tradičních stran mezery“.*

H4: *Poslanci podnikatelských stran mezery budou předkládat pozměňovací návrhy k návrhům zákonů věnujícím se tématům, která jsou pro jejich stranu klíčová, méně často než poslanci „tradičních stran mezery“.*

Data a popisná statistika⁹

Ve snaze o ověření platnosti stanovených hypotéz byl vytvořen originální dataset legislativního procesu v Poslanecké sněmovně. Data pocházejí ze *Společné česko-slovenské digitální parlamentní knihovny* a byla sbírána ručně, neboť obsahují proměnné, které nejsou poskytovány administrativou ve strojově přístupné formě. Případem je návrh zákona, ke kterému se mohla v Poslanecké sněmovně analyzovaná strana vyjádřit. Celkem za období 1996–2020 bylo zařazeno 1 902 případů. Nejvíce případů se týká Strany zelených¹⁰ (482) a nejméně SPR-RSČ (158), nižší počet u této strany je dán tím, že volební období po roce 1996 skončilo předčasně v roce 1998.

V souladu s výzkumným záměrem byla sestavena dichotomická vysvětlující proměnná, která nabývá hodnoty 1 v případě, že jde o návrh zákona týkající se jednoho ze tří klíčových témat (viz Tabulka 1),¹¹ pokud tomu tak není, byla přiřazena hodnota 0. Rozhodnutí ohledně toho, zda se daný návrh zákona týká klíčových témat pro analyzovanou stranu mezery, jsme prováděli na základě rozboru obsahu příslušného návrhu zákona včetně důvodové zprávy.¹² Ve sna-

⁹ Přehled souhrnných statistik je v Tabulce P1 v příloze.

¹⁰ Z analýzy byly vyřazeny návrhy zákonů, pro které nejsou v databázi PSP kompletní dostupná data. Jde především o návrhy zákonů, které se nestihly projednat, projednaly se ve zkrácených řízeních, případně data chybí z technických důvodů. Kupříkladu ve volebním období 2006–2010 bylo zahájeno jednání o 613 návrzích zákonů, ale do analýzy jich bylo z uvedených důvodů zahrnuto pouze 482 (78,5 %).

¹¹ Ve snaze o co největší věrohodnost získaných závěrů jsme ověřovali i druhou podobu vysvětlující proměnné, která brala v potaz pouze nejdůležitější téma pro každou stranu (podle Tabulky 1). Výsledky však byly velmi podobné, a tak uvádíme jen v textu zmíněnou variantu.

¹² Množství návrhů zákonů, které se věnovaly klíčovým tématům, byl u každé strany odlišný. Nejvyšší byl v případě Věcí veřejných (22,5 %) a nejnižší u Pirátské strany (4,6 %).

ze o dosažení co největší úrovně spolehlivosti jsme postupovali tak, že nejprve všechny legislativní dokumenty nakódoval každý ze tří členů autorského týmu samostatně. Následně jsme provedli porovnání výsledků a v případě, že se lišily, jsme použili variantu, pro kterou byla většina členů autorského týmu.

Každá z hypotéz je testována pomocí závisle proměnné, která znázorňuje aktivitu poslanců analyzované strany mezery během výše definovaných fází legislativního procesu, přičemž pro dosažení větší vypovídací hodnoty je každá z částí operacionalizována ve dvou variantách. U obecné rozpravy v prvním čtení je sledován jak počet vystoupení za určitou stranu mezery,¹³ tak i celková délka proslovů všech poslanců dané strany mezery, stanovená jako součet počtu slov dle stenozáznamu. Může zde totiž být rozdíl v tom, zda poslanci strany mezery volí taktiku řady vystoupení ve snaze reagovat na argumenty protistrany, nebo spíše cestu dlouhých monologů obhajujících předjednané pozice. V případě poslaneckých pozměňovacích návrhů první z operacionalizací udává součet pozměňovacích návrhů podaných v druhém čtení poslanci určité strany mezery.¹⁴ Druhá varianta této závisle proměnné sleduje celkový součet slov všech pozměňovacích návrhů poslanců za danou stranu. I v tomto případě je důvodem pro rozlišování možný rozdíl mezi počtem a komplexností (délkou) pozměňovacích návrhů.

Do analýzy jsme zároveň začlenili množství kontrolních proměnných. Tři jsou dichotomické a sledují charakteristiku předkládaných legislativních návrhů. První kontrolní proměnná rozlišuje, jestli návrh zákona spočívá v předložení zcela nového zákona, či jde pouze o novelu již platného zákona, druhé případy jsou obvykle méně kontroverzní, nepřitahují tolik pozornost médií a ambice poslanců aktivně se zapojovat do projednávání by měla být nižší [Zbírál 2017]. Druhá kontrolní proměnná si u poslaneckých návrhů zákonů všímá, jestli se na jejich předložení podílel alespoň jeden poslanec dané strany mezery. Předpokládáme přitom, že poslanci strany mezery budou při projednávání těchto návrhů zákonů vyvíjet větší činnost. Poslední kontrolní proměnná rozděluje návrhy zákonů na navržené vládou a navržené ostatními subjekty.¹⁵ Vláda je v parlamentním systému klíčovým „hráčem“ a předkládá naprostou většinu důležitých návrhů zákonů [Saiegh 2009], poslanci i politické strany by proto měli vykazovat vyšší aktivitu při pro-

U ostatních tří stran pak byl v rozmezí 13–16 %. Výsledek Pirátské strany je dán především tím, že jde o jedinou analyzovanou stranu, která neměla mezi svými třemi klíčovými tématy zastoupeno téma „Právo a pořádek“.

¹³ Tento ukazatel nám připadá vhodnější než počet řečníků z dané strany. Tento údaj může být zkreslen velikostí politické strany a faktem, že někteří poslanci vystoupí vícekrát během rozpravy o témže návrhu.

¹⁴ Pozměňovací návrh je přiřazen analyzované straně mezery tehdy, pokud je pod ním podepsán alespoň jeden její poslanec.

¹⁵ V případě, že návrh zákona předložila vláda, má proměnná hodnotu 1, pokud poslanci, Senát nebo kraje, nabývá proměnná hodnoty 0.

Tabulka 2. Aktivita stran mezery při prvním a druhém čtení (popisná statistika, průměry)

	První čtení				Druhé čtení			
	vystoupení		slov		počet poz. návrhů		délka poz. návrhů	
	ostatní	klíčové	ostatní	klíčové	ostatní	klíčové	ostatní	klíčové
Strany mezery	0,31	0,92	71,19	299	0,33	0,56	33,9	43,43
VV	0,19	0,55	34,28	155,23	0,27	0,61	35,6	88,52
SPD	0,17	0,72	48,21	187,6	0,16	0,21	30,39	7,42
Úsvit	0,19	1,11	48,9	352,54	0,34	0,29	38,87	36,65
SZ	0,2	0,73	71,26	307,2	0,27	0,45	16,5	18,41
SPR-RSČ	0,31	1,29	70,28	418,08	–	–	–	–
Pirátská strana	1,1	1,83	194,1	474,44	0,8	2,8	61,65	103,6

Zdroj: Dataset autorů na základě údajů z <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw>.

jednávání vládních návrhů (opozice kritizovat, koalice obhajovat). A konečně pro interpretaci rozdílů mezi jednotlivými stranami mezery jsme do analýzy začlenili pětici dummy proměnných¹⁶.

Tabulka 2 znázorňuje rozsah aktivit stran mezery (jejich poslanců) pro skupinu návrhů zákonů, které se týkaly pro ně klíčových témat a návrhů ostatních. Z průměrů je patrné, že strany mezery se opravdu výrazněji zapojují do projednávání z hlediska jejich programu zásadních návrhů zákonů. Je však zajímavé, že rozdíl je o dost výraznější v prvním čtení než ve druhém. V absolutních hodnotách aktivity je pomyslným premiantem ve všech kategoriích Pirátská strana. Stojí za pozornost, že piráti nejsou nadprůměrně aktivní jen u návrhů zákonů v klíčových tématech, ale úplně ve všech, což ukazuje, že se poslanci této strany na půdě Poslanecké sněmovny snaží vyjadřovat k daleko širšímu spektru záležitostí, než bychom od strany mezery očekávali. Hodnoty ostatních analyzovaných stran mezery pak u účasti v obecné rozpravě příliš nevybočují. V přístupu k podávání pozměňovacích návrhů jsou již nicméně patrné větší rozdíly, především u některých podnikatelských stran mezery (SPD a Úsvit) se vliv tematické důležitosti takřka vytrácí. V rozporu s teoretickými předpoklady jsou pak dokonce pozměňovací návrhy, které tyto dvě strany ke klíčovým tématům podávají, v průměru kratší než ostatní pozměňovací návrhy.

¹⁶ Strana zelených je vynechána a slouží jako referenční kategorie.

Analýza

Protože všechny námi zvolené nezávislé proměnné nemají normální distribuci, byl za vysvětlující metodu zvolen Poissonův regresní model pro počtové (*count*) proměnné. Počtové proměnné dosahují vždy kladných hodnot a jsou zpravidla zešikmeny vpravo. Protože se jednotlivé případy naší analýzy shlukují na základě šesti analyzovaných politických stran, je použita regrese s robustními korigovanými chybami¹⁷ (robust standard errors), kde klastrem jsou jednotlivé politické strany [Hamilton 2012: 192]. Při tomto postupu bývají často hodnoty směrodatných chyb u regresních koeficientů větší než v případě OLS (ordinary least squares), což se projeví i na vyšších pravděpodobnostních hodnotách (*p-values*). Modely jsou proto konzervativnější a vhodnější pro tento typ dat. V Tabulce 3 je představeno celkem osm různých regresních modelů. Jde o dva modely pro každou z operacionalizací závislé proměnné. První model je vždy základní a zobrazuje pouze vliv vysvětlující proměnné. K tomuto základnímu modelu je pak vždy připojen i model, ve kterém jsou přítomny též všechny kontrolní proměnné.

Positivním aspektem ve vztahu k první stanovené hypotéze (H1) je, že všechny modely vykazují velmi konzistentní výsledky. Poslanci stran mezery v součtu opravdu mnohem více diskutují v obecné rozpravě u návrhů zákonů týkajících se otázek, které považují za zásadní a spadají do tematického repertoáru stran mezery. Tento vztah je navíc ve všech modelech statisticky významný. První hypotézu je tedy možné potvrdit. Výsledky druhé z testovaných hypotéz (H2) nicméně teoretické předpoklady potvrzují v menší míře. Tematická důležitost návrhu zákona sice pozitivně ovlivňuje počet podaných pozměňovacích návrhů, avšak efekt je nižší než u obecné rozpravy v případě prvního čtení. Ve vztahu k celkové délce pozměňovacích návrhů (model 7 a 8) se dokonce očekávání nenaplnilo vůbec.

Zmíňovaný „sestupný“ trend lze vysvětlit rozdílnou náročností zahrnutých aktivit a jejich odezvou. Zatímco u obecné rozpravy jsou potřebné náklady pro zapojení se (např. ve formě času či znalostí k realizaci vystoupení) pro poslance mizivé, v případě přípravy textu pozměňovacích návrhů už je potřebný značně vyšší objem uvedených zdrojů, což samozřejmě platí tím spíše pro dlouhé pozměňovací návrhy. Přílehavost vysvětlení podporuje již zmíněný postřeh, že strany mezery jako menší subjekty mají obvykle k dispozici omezené stranické a expertní zázemí. Mezi zahrnutými činnostmi panují odlišnosti rovněž z hlediska přínosu pro aktivního poslance (jeho stranu). V případě účasti na obecné rozpravě lze čekat relativně vysoký komunikační dopad na příznivce a voliče, zvláště povedené výroky mohou získat pozornost médií, případně se stát virálními na sociálních sítích. Tento potenciál pozměňovací návrhy vyžadující použití (nudného) právního jazyka obvykle nemají, pokusy vysvětlit pozitivní dopady

¹⁷ Vzájemná korelace mezi nezávislé proměnnými je vždy v Hendlem [2009] doporučeném intervalu $(-0,8; 0,8)$.

Tabulka 3. Výsledky statistické analýzy – první část

Vysvětlující proměnná	Počet vystoupení		Počet slov		Počet poz. návrhů		Délka poz. návrhů	
	model 1	model 2	model 3	model 4	model 5	model 6	model 7	model 8
Klíčové téma	1,067** (0,346)	1,08*** (0,072)	1,43*** (0,243)	1,33*** (0,073)	0,569** (0,187)	0,584** (0,248)	0,270 (0,314)	0,311 (0,283)
Kontrolní proměnné								
Novela	-0,148 (0,067)		-0,275+ (0,098)		-0,350 (0,311)		-0,419 (0,411)	
Vládní návrh	-0,378+ (0,200)		-0,364+ (0,219)		0,529 (0,376)		0,313 (0,597)	
Vlastní návrh	1,20*** (0,406)		1,36*** (0,414)		1,15** (0,405)		0,578 (0,638)	
Pirátská strana	1,45*** (0,038)		0,781*** (0,043)		1,09*** (0,034)		1,24*** (0,034)	
VV	-0,047 (0,023)		-0,611** (0,024)		0,018 (0,033)		0,695*** (0,051)	
SPD	-0,163*** (0,042)		-0,535** (0,035)		-0,576*** (0,015)		-0,480*** (0,16)	
Úsvit	-0,149*** (0,031)		-0,161*** (0,036)		-0,141** (0,047)		-0,724*** (0,083)	
SPR-RSČ	0,369*** (0,087)		-0,036 (0,058)					

Tabulka 3. Výsledky statistické analýzy – druhá část

	Počet vystoupení		Počet slov		Počet poz. návrhů		Délka poz. návrhů	
	model 1	model 2	model 3	model 4	model 5	model 6	model 7	model 8
Konstanta	-1,14** (0,389)	-1,34*** (0,132)	4,26*** (0,270)	4,54*** (0,197)	-1,12*** (0,187)	-1,53** (0,445)	3,502*** (0,180)	2,91*** (0,727)
Počet případů	1 902	1 902	1 902	1 902	1 215	1 215	1 215	1 215
Počet stran	6	6	6	6	5	5	5	5
Pseudo R ²	0,043	0,188	0,106	0,258	0,008	0,062	0,001	0,037

Poznámka: Robustní korigované chyby v závorkách, ***p < 0,001, **p < 0,01, *p < 0,05, +p < 0,1.

návrhu většinou pro komplexnost obsahu selhávají, nehledě na to, že drtivá většina poslaneckých pozměňovacích návrhů není přijata [Linek, Mansfeldová 2009].

Pokud se však zaměříme na jednotlivé strany mezery, můžeme v jejich jednání vidět značné rozdíly. Poslanci podnikatelských stran mezery jsou opravdu v rámci prvního čtení méně aktivní než poslanci ostatních stran mezery (H3). Třetí hypotézu je tedy taktéž možné potvrdit. Čtvrtou testovanou hypotézu (H4) však opět výsledky potvrzují jen částečně. Očekávaný předpoklad totiž platí pouze v případě Úsvitu a SPD. V případě Úsvitu a SPD tak výsledky statistické analýzy potvrzují již v popisné statistice zaznamenané obecně nižší aktivity těchto dvou stran mezery v legislativním procesu ve srovnání s ostatními stranami mezery. V případě VV je však situace odlišná. Tato strana totiž v porovnání s referenční kategorií, tedy Stranou zelených, nepodávala pozměňovací návrhy méně často a její pozměňovací návrhy byly dokonce delší. V rámci srovnání jednotlivých podnikatelských stran mezery mezi sebou by se tato odlišnost dala vysvětlit tím, že VV byly součástí vládní koalice. S ohledem na zkušenost s fungováním vlád v České republice se totiž ukazuje, že vládní strany častěji svůj (ne)souhlas nebo připomínky k vládním návrhům zákonů prezentují v rámci exekutivní fáze přípravy návrhu zákona [Zbíral 2020].

Závěrem je pak jistě vhodné zastavit se krátce i u rozdílů mezi „tradičními“ stranami mezery. V tomto směru se ukazuje, že SZ byla z této skupiny stran nejméně aktivní. Možným vysvětlením by v tomto směru mohlo být, že byla oproti SPR-RSČ a pirátům součástí vládní koalice. Literatura o stranách mezery totiž uvádí, že jsou tyto strany po přijetí vládního angažmá nuceny moderovat svou pozici a vystupovat více konsenzuálně [Ezrow 2008].

Pirátská strana pak z naší analýzy vychází jako jasně neaktivnější. Zde se podle našeho názoru naplno projevuje souběh tří důležitých faktorů. Prvně jde o stranu, která byla v opozici, takže nemusela nijak moderovat svou programovou pozici. Vedle toho jde o stranu, která oproti většině analyzovaných stran neprodělala během svého pobytu v Poslanecké sněmovně žádný vnitřní rozkol. Lze totiž očekávat, že vnitřní rozkol je pro strany mezery velkým handicapem, který snižuje jejich míru zapojení se do legislativní činnosti, především pak u obecné rozpravy v prvním čtení. A konečně Pirátská strana disponuje hned po VV největším poslaneckým klubem z analyzovaných stran.

Výsledky provedené analýzy dále ukazují, že poslanci stran mezery jsou aktivnější při projednávání návrhů zákonů, na jejichž předložení se sami podíleli. Zde je dle našeho názoru přirozené, že se je snaží v diskusi na plénu obhájit. Naopak překvapivý je vyšší zájem poslanců podávat k takovým návrhům zákonů pozměňovací návrhy, může to svědčit o určité nepromyšlenosti předkládaných (prvotních) verzí návrhů zákonů, které jsou následně „vylepšovány“.

Závěr

Strany mezery představují kategorii politických stran, které by se oproti stranám mainstreamu měly odlišovat v přístupu ke svému programu i voličům. V otázce programu se totiž, jak již název napovídá, soustřeďují především na témata, jež jsou ostatními stranami přehlížena anebo nedostatečně akcentována. Cílem stran mezery by pak podle dosavadní teoretické diskuse mělo být především naplnění těchto programových cílů, a ne nutně výkon politické moci. Příčinou takového jednání je, že strany mezery volí především specifický segment voličů, kteří považují daná témata za významná, jsou ke své straně kritičtější a zajímají se o politiku více než průměrní voliči mainstreamových politických stran. Toto „skalní jádro“ voličů stran mezery pak má oproti voličům mainstreamových politických stran větší tendenci k potrestání své politické strany v případě, že se tato uchýlí k politickým kompromisům [Adams, Ezrow, Leiter 2012]. Strany mezery by se tak ve snaze o vlastní přežití měly snažit o udržení těchto voličů a co nejvíce hájit svá klíčová témata.

Cílem předložené studie bylo tento teoretický předpoklad ověřit na půdě Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Dosavadní studie o stranách mezery se totiž ve vztahu k tomuto předpokladu orientovaly pouze na analýzu předvolební kampaně a volebních výsledků předmětných stran. Na základě statistické analýzy působení šesti stran mezery ve vybraných fázích projednávání návrhů zákonů v Poslanecké sněmovně mezi lety 1996–2020 se ukazuje, že předestlaný předpoklad z teoretické literatury je velmi zjednodušující. Strany mezery se sice v průměru více věnují tématům, která jsou pro ně klíčová, avšak v míře tohoto snažení je mezi jednotlivými stranami možné identifikovat výrazné rozdíly. Nejzřetelněji je tento rozdíl vidět mezi „tradičními“ stranami mezery a podnikatelskými stranami mezery. První jmenované se totiž svým klíčovým tématům věnují o poznání více.

Přirozeným směrem dalšího výzkumu by pak mělo být posouzení, zda je toto jednání společné i stranám mezery v prostředí parlamentů jiných států, anebo jde o specifikum České republiky.

Pokud by se totiž získané závěry potvrdily ve více zemích, vedlo by to pravděpodobně k podstatné revizi teoretických předpokladů o stranách mezery. Jako nejslibnější se v tomto směru jeví podrobnější analýza těchto stran na základě jejich podkategorií. V této studii použité dělení na strany „tradiční“ a podnikatelské se jeví smysluplně, nicméně možností se nabízí výrazně více a jen zastoupení těchto stran v empirické realitě napoví, které varianty jsou smysluplné a které nikoliv. Vedle toho by jistě bylo vhodné pokusit se, na základě většího množství studií z různých zemí, o formulaci a ověření ucelenější teorie o fungování stran mezery v parlamentech. Předložená studie si totiž musela díky její neexistenci vystačit s velmi základním souborem předpokladů.

Další ze slibných možností by mohla představovat analýza obsahu jednotlivých vystoupení poslanců stran mezery a legislativních návrhů, které předkláda-

jí. Jedním ze zjištění této studie totiž je, že poslanci stran mezery překvapivě často podávali pozměňovací návrhy k legislativním dokumentům, které pocházely z jejich dílny. Je tento jev možné vysvětlit s ohledem na kontext České republiky, anebo je to vlastnost, která je vlastní stranám mezery obecně? Je způsobena poddimenzováním stranického aparátu anebo snahou demonstrovat vlastní aktivitu v dané oblasti? V obecné rovině můžeme jistě předpokládat, že se strany mezery snaží vystupovat jako experti na malé množství klíčových témat. Odráží se tato expertiza kupříkladu v obsahu jejich parlamentních vystoupení? Používají kupříkladu ve svých projevech více konkrétních dat anebo odkazů na vědecké či jiné autority v dané oblasti?

JAROSLAV BÍLEK je výzkumným pracovníkem na katedře politologie Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové. Jeho výzkum se zaměřuje na politické režimy, kvalitu demokracie a nové politické strany.

JAKUB LYSEK je odborným asistentem na katedře politologie a evropských studií Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Zabývá se odborně především volebním chováním, postoji voličů a lokální politikou. Jeho studie vyšly v časopisech jako *Government and Opposition*, *Electoral Studies*, *Lex-Localis*, *East European Politics and Societies*, *Journal of Maps*.

ROBERT ZBÍRAL je právník a politolog, působící na katedře ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a katedře evropského a mezinárodního práva Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Ve svém výzkumu se zaměřuje zejména na legislativní proces a jeho výstupy a transpozici práva Evropské unie. Je autorem sedmi monografií a desítek článků, včetně výstupů v právních či politologických časopisech v prvních decilech *Web of Science* (např. *Journal of European Public Policy* či *Common Market Law Review*).

Literatura

- Abou-Chadi, T. 2016. „Niche Party Success and Mainstream Party Policy Shifts – How Green and Radical Right Parties Differ in Their Impact.“ *British Journal of Political Science* 46 (2): 417–436.
- Adams, J., M. Clark, L. Ezrow, G. Glasgow. 2006. „Are Niche Parties Fundamentally Different from Mainstream Parties? The Causes and the Electoral Consequences of Western European Parties' Policy Shifts, 1976–1998.“ *American Journal of Political Science* 50 (3): 513–529, <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2006.00199.x>.
- Adams, J., L. Ezrow, D. Leiter. 2012. „Partisan Sorting and Niche Parties in Europe.“ *West European Politics* 35 (6): 1272–1294, <https://doi.org/10.1080/01402382.2012.713746>.
- Beyme, K. von. 1984. *Parteien in Westlichen Demokratien*. Munchen: Piper.
- Bílek, J., L. Cabada, P. Hulec. 2014. „Strany mezery v litevském stranickém systému.“ *Politické vědy* 17 (1): 27–53.

- Bílek, J., M. Škop. 2016. „Strany mezery v České republice: Analýza politických stran v České republice z hlediska jejich ‚mezernosti‘.“ *Politics in Central Europe* 12 (2s): 29–43.
- Bischof, D. 2017. „Towards a Renewal of the Niche Party Concept Parties, Market Shares and Condensed Offers.“ *Party Politics* 23 (3): 220–235, <https://doi.org/10.1177/1354068815588259>.
- Bolleyer, N. 2013. *New Parties in Old Party Systems: Persistence and Decline in Seventeen Democracies*. New York: Oxford University Press, <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199646067.001.0001>.
- Bušťíková, L. 2014. „Revenge of the Radical Right.“ *Comparative Political Studies* 47 (12): 1738–1765, <https://doi.org/10.1177/0010414013516069>.
- Cabada, L. 2014. „Strany mezery v České republice a ve střední Evropě: Náčrt možností a limitů politologického výzkumu.“ Pp. 105–123 in M. Kubát, T. Lebeda (eds.). *O komparativní politologii a současné české politice*. Praha: Karolinum.
- Cabada, L., J. Bílek, P. Hulec, P. Müller, S. Štollová, V. Vansa. 2013. *Strany jednoho tématu ve střední Evropě*. Brno: Václav Klemm.
- Ezrow, L. 2008. „On the Inverse Relationship between Votes and Proximity for Niche parties.“ *European Journal of Political Research* 47: 206–220, <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2007.00724.x>.
- Ezrow, L., C. De Vries, M. Steenberge, E. Edwards. 2011. „Mean Voter Representation and Partisan Constituency Representation: Do Parties Respond to the Mean Voter Position or to Their Supporters?“ *Party Politics* 17 (3): 275–301, <https://doi.org/10.1177/1354068810372100>.
- Gemeris, C. 2013. „What to Do (and Not to Do) with the Comparative Manifestos Project Data.“ *Political Studies* 61 (S1): 3–23, <https://doi.org/10.1111/1467-9248.12015>.
- Hamilton, L. C. 2012. *Statistics with STATA: Version 12*. 8th ed. Boston: Brooks/Cole.
- Hanley, S., A. Sikk. 2016. „Economy, Corruption or Floating Voters? Explaining the Breakthroughs of Anti-establishment Reform Parties in Eastern Europe.“ *Party Politics* 22 (4): 522–533, <https://doi.org/10.1177/1354068814550438>.
- Hendl, J. 2009. *Přehled statistických metod: Analýza a metaanalýza dat*. 3. vyd. Praha: Portál.
- Hloušek, V. 2012. „Věci veřejné: politické podnikání strany typu firmy.“ *Politologický časopis / Czech Journal of Political Science* 19 (4): 322–340, <https://doi.org/10.5817/PC2012-4-322>.
- Hruška, J. 2016. „Role Senátu v českém politickém systému pohledem kvantitativní analýzy.“ Pp. 113–217 in J. Kysela (ed.). *Dvacet let Senátu Parlamentu České republiky v souvislostech*. Praha: Leges.
- Charvát, J. 2015. „Pravice nebo levice? Analýza ideologie pirátských stran.“ *Central European Journal of Politics* 1 (1): 29–39.
- Jensen, C. B., J. Spoon. 2010. „Thinking Locally, Acting Supranationally: Niche Party Behaviour in the European Parliament.“ *European Journal of Political Research* 49 (2): 174–201, <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2009.01875.x>.
- Klíma, M. 2015. *Od totality k defektní demokracii: Privatizace a kolonizace politických stran netransparentním byznysem*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Kopeček, L., V. Hloušek. 2018. „Politici podnikatelé a jejich strany ve srovnávací a teoretické perspektivě.“ Pp. 13–46 in L. Kopeček, V. Hloušek, R. Chytilík, P. Svačinová. *Já platím, já rozhoduji? – Politici podnikatelé a jejich strany*. Brno: Masarykova univerzita.
- Kopeček, L., V. Hloušek, R. Chytilík, P. Svačinová. 2018. *Já platím, já rozhoduji? – Politici podnikatelé a jejich strany*. Brno: Masarykova univerzita.
- Křížkovský, M. 2019. „Tíživé dědictví nové politiky v Česku: Zelení jako případ

- neúspěšného morálního populismu." *Central European Journal of Politics* 5 (1): 30–54.
- Linek, L., Z. Mansfeldová. 2009. „Legislativní proces a činnost parlamentu.“ Pp. 55–77 in L. Linek, Z. Mansfeldová (eds.). *Český parlament ve druhé dekádě demokratického vývoje*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.
- Maškarinec, P. 2019 „The Rise of New Populist Political Parties in Czech Parliamentary Elections between 2010 and 2017: The Geography of Party Replacement." *Eurasian Geography and Economics* 60 (5): 511–547, <https://doi.org/10.1080/15387216.2019.1691928>.
- Meguid, B. 2005. „Competition between Unequals: The Role of Mainstream Party Strategy in Niche Party Success." *The American Political Science Review* 99 (3): 347–359, <https://doi.org/10.1017/S0003055405051701>.
- Meyer, T. M., B. Miller. 2015. „The Niche Party Concept and Its Measurement." *Party Politics* 21 (2): 259–271, <https://doi.org/10.1177/1354068812472582>.
- Meyer, T. M., M. Wagner. 2013. „Mainstream or Niche? Vote-Seeking Incentives and the Programmatic Strategies of Political Parties." *Comparative Political Studies* 46 (10): 1246–1272, <https://doi.org/10.1177/0010414013489080>.
- Müller, W., T. Saalfeld (eds.). 2013. *Members of Parliament in Western Europe: Roles and Behaviour*. London: Routledge, <https://doi.org/10.4324/9781315036847>.
- Saiegh, S. M. 2009. „Political Prowess or ‘Lady Luck’? Evaluating Chief Executives’ Legislative Success Rates." *The Journal of Politics* 71 (4): 1342–1356, <https://doi.org/10.1017/S0022381609990181>.
- Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. Dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/index.htm>.
- Šárovec, D. 2018. „Nástup nových politických stran v ČR od roku 2013: hnutí ANO 2011 a Úsvit přímé demokracie pohledem konceptu novosti." *Sociologia* 50 (1): 78–113, <https://doi.org/10.24132/actaff.2019.11.2.1>.
- Šárovec, D. 2019. „Assured Newcomers on a Squally Sea? The Czech Pirate Party before and after the 2017 Elections." *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni* 11 (2): 1–21.
- Vliegenthart, R., S. Walgrave, C. Meppelink. 2011. „Inter-party Agenda-setting in the Belgian Parliament: The Role of Party Characteristics and Competition." *Political Studies* 59 (2): 368–388, <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2010.00867.x>.
- Voermars, W. 2017. „Legislation and Regulation." Pp. 17–32 in U. Karpen, H. Xanthaki (eds.) *Legislation in Europe: A Comprehensive Guide for Scholars and Practitioners*. Oxford: Hart.
- Volkens, A., W. Krause, P. Lehmann, T. Matthieß, N. Merz, S. Regel, B. Weßels. 2019. *The Manifesto Data Collection. Manifesto Project (MRG/CMP/MARPOR). Version 2019a*. Berlin: Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB), <https://doi.org/10.25522/manifesto.mps.2019a>.
- Wagner, M. 2012. „Defining and Measuring Niche Parties." *Party Politics* 18 (6): 845–864, <https://doi.org/10.1177/1354068810393267>.
- Wilde, P. de. 2012. „Why the Early Warning Mechanism Does Not Alleviate the Democratic Deficit." *OPAL Online Paper Series* 2012 (6), <https://doi.org/10.2139/ssrn.2128463>.
- Wilde, P. de. 2014. „The Operating Logics of National Parliaments and Mass Media in the Politicisation of Europe." *The Journal of Legislative Studies* 20 (1): 46–61, <https://doi.org/10.1080/13572334.2013.871484>.
- Wintř, J. 2010. *Česká parlamentní kultura*. Praha: Auditorium.
- Zbírál, R. 2017. „Comparing the Intensity of Scrutiny for ‘Domestic’ and Implementing Bills: Does Transposition of EU Law Reduce Political Contestation in National

- Parliaments?" *Journal of European Public Policy* 24 (7): 969–988,
<https://doi.org/10.1080/13501763.2016.1170873>.
- Zbiral, R. 2020. „Legislative Process in the Czech Republic.“ In H. Xanthaki, U. Karpen (eds.). *V tisku. Legislation in European Countries*. Oxford: Hart.
- Zons, G. 2016. „How Programmatic Profiles of Niche Parties Affect Their Electoral Performance“ *West European Politics* 39 (6): 1205–1229,
<https://doi.org/10.1080/01402382.2016.1156298>.
- Zulianello, M. 2020. „Varieties of Populist Parties and Party Systems in Europe: From State-of-the-Art to the Application of a Novel Classification Scheme to 66 Parties in 33 Countries.“ *Government and Opposition* 55: 327–347,
<https://doi.org/10.1017/gov.2019.21>.

Příloha

Tabulka P1. Souhrnné statistiky

Proměnná	Případy	Průměr	Směrod. odchylka	Minimum	Maximum
Klíčové téma	1 902	0,14	0,35	0	1
Novela	1 902	0,76	0,42	0	1
Vládní návrh	1 902	0,59	0,49	0	1
Vlastní návrh	1 902	0,05	0,21	0	1
Členství ve vládě	1 902	0,34	0,47	0	1
Vnitřní rozkol	1 902	0,26	0,44	0	1
Krajní pravice	1 902	0,43	0,49	0	1
Počet vystoupení	1 902	0,4	1,09	0	12
Počet slov	1 902	104	320	0	4 095
Počet poz. návrhů	1 215	0,35	1,34	0	13
Délka poz. návrhů	1 215	34,62	179	0	2 780